

Review of the Non-Liability of the Insurer in Insurance Contracts under the Responsibility of Doctors and Physicians

Mohammad Javad Rosta Sekehravany¹, Mahshid Alsadat Tabaei², Mansour Amini³, Jafar Jamali⁴

Abstract

The concept and effect of the condition of non-responsibility as one of the examples of reduced liability is lesser interest in insurance and existing laws. The ambiguity of the conditions of these terms and the referral of the condition of these terms to the particular circumstances of the insurance policy is critically criticized by the extension of the insurance contract and the superior trading power of the insurance companies, which often leads to the loss of the doctors, paramedics and other losers. Not be generally, the terms of non-liability in the insurance contract are of two legal and contractual origins. However, with some legal bases, you can cancel the condition of non-responsibility of the contractor to the main obligation of the insurer, but this ambiguity continues with the insurer's subsidiary obligations. In some cases, franchising is an example of a non-liability condition, and in other cases, franchising is a condition of limitation of liability, which in both cases should be considered as such a condition. In general, the referral of the condition of non-compliance to the private situation has allowed the abusive agent to escape the burden of compensation. For this reason, a review of existing laws and regulations seems to be necessary from this perspective.

Keywords

Non-Liability Clause, Insurer, Insurer, Void, Limitation of Liability

1. Ph.D. Student in Private Law, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran.

2. Assistant Professor, Islamic Azad University, Electronic Branch, Tehran, Iran. (Corresponding author) Email: dr_tabaei@yahoo.com

3. Assistant Professor, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

4. Assistant Professor, Islamic Azad University, Electronic Branch, Tehran, Iran.

Original Article

Received: 25 June 2018

Accepted: 14 February 2019

Please cite this article as: Roosta Sekehravany MJ, Tabaie MA, Amini M, Jamali J. Review of the Non-Liability of the Insurer in Insurance Contracts under the Responsibility of Doctors and Physicians. Iran J Med Law 2019; 13(49): 65-85.

بررسی شرط عدم مسؤولیت بیمه‌گر در قراردادهای بیمه مسؤولیت

پزشکان و پیراپزشکان

محمدجواد روستا سکه روانی^۱مهشیدسادات طبایی^۲منصور امینی^۳جعفر جمالی^۴

چکیده

مفهوم و آثار شرط عدم مسؤولیت به عنوان یکی از مصادیق شرط کاهنده مسؤولیت، در بیمه کم‌تر مورد توجه پژوهشگران و قوانین موجود قرار گرفته است. مبهم‌بودن وضعیت این شروط و ارجاع وضعیت این شروط به شرایط خصوصی بیمه‌نامه، با توجه به الحاقی‌بودن عقد بیمه و قدرت معاملاتی برتر شرکت‌های بیمه‌گر امری قابل انتقاد بوده که غالباً نیز به ضررپزشکان و پیراپزشکان و سایر زیان‌دیدگان منتهی می‌شود. به طور کلی شروط عدم مسؤولیت در قرارداد بیمه دارای دو منشأ قراردادی و قانونی هستند، هرچند با استفاده از برخی از مبانی حقوقی می‌توان شرط عدم مسؤولیت قراردادی نسبت به تعهد اصلی بیمه‌گر را باطل اعلام نمود، اما این ابهام در مورد تعهدات فرعی بیمه‌گر کماکان ادامه دارد. همچنین در مواردی فرانشیز نمونه‌ای از شرط عدم مسؤولیت بوده و در مواردی دیگر، فرانشیز گویای شرط تحدید مسؤولیت خواهد بود که در هر دو مورد باید چنین شرطی را صحیح دانست. به صورت کلی ارجاع وضعیت شرط عدم مسؤولیت به شرایط خصوصی باب سوء استفاده را برای فرار از بار

۱. دانشجوی دکتری تخصصی حقوق خصوصی دانشگاه آزاد، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

۲. استادیار دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

Email: dr_tabaei@yahoo.com

۳. استادیار گروه حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۴. استادیار دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی، تهران، ایران.

مسئولیت جبران خسارت باز نموده است. به همین دلیل بازنگری در قوانین و مقررات موجود، از این منظر امری ضروری به نظر می‌رسد.

واژگان کلیدی

شرط عدم مسئولیت، بیمه‌گر، بیمه‌گذار، بطلان، تحدید مسئولیت

مقدمه

بیمه یکی از عقود نوینی بوده که علی‌رغم این‌که مدت زمان زیادی از عمر آن به شکل امروزی نمی‌گذرد، اما توانسته است جایگاه ویژه‌ای بین جوامع به دست آورد، به نحوی که امروزه تقریباً تمامی اشخاص از مزایای این نهاد حقوق بهره‌مند گردیده‌اند. بیمه را از منظرهای متفاوتی می‌توان تقسیم نمود. یکی از این تقسیم‌بندی‌ها، تقسیم‌بندی از منظر اهداف بیمه می‌باشد. از این منظر، بیمه را می‌توان به دو دسته عمده بیمه‌های بازرگانی و اجتماعی تقسیم نمود. بر این اساس در تعریف بیمه‌های بازرگانی می‌توان بیان نمود: «بیمه‌های بازرگانی به بیمه‌های اختیاری نیز معروف هستند که در آن بیمه‌گذار به میل و اراده خود و به صورت آزادانه نسبت به تهیه انواع پوشش‌های آن اقدام می‌کند. در این نوع بیمه‌ها تعهد دوطرفه است، یعنی بیمه‌گر در ازای دریافت حق بیمه از بیمه‌گذار، تأمین بیمه در اختیار وی قرار می‌دهد.» در این نوع از بیمه محاسبه حق بیمه متناسب با خطر بیمه‌شده تعیین می‌گردد و کلاً از بیمه‌گذار اخذ می‌گردد. بیمه‌های بازرگانی به انواع مختلفی در طول زمان تقسیم‌بندی شده‌اند که به فراخور نیاز روز و تنوع خطرها به کار گرفته شده‌اند. در یک دسته‌بندی کلی بیمه‌های بازرگانی را می‌توان به دو دسته کلی، بیمه‌های اشخاص و بیمه‌های زیان تقسیم نمود (۱).

برخلاف عقد بیمه، مسؤلیت مدنی پزشک از دیرباز مورد توجه قرار گرفته است (۲-۴). به طور کلی هرچند عقد بیمه عقدی تشریفاتی است، اما عقدی است که بر اساس اصل حاکمیت اراده و توافق طرفین استوار است (۵). با توجه به قراردادی بودن عقد بیمه شرکت‌های بیمه‌گر اقدام به درج شروطی تحت عنوان شرط عدم مسؤلیت و شرط تحدید مسؤلیت جهت کاهش تعهدات خود نموده‌اند. متأسفانه قوانین و مقررات ایران در این زمینه پراکنده بوده و همین امر نیز منجر به ناکارآمدی قوانین و سوء استفاده‌های احتمالی شرکت‌های بیمه‌گر گردیده است. به همین دلیل در این پژوهش به بررسی شرط عدم مسؤلیت بیمه‌گر در عقد بیمه مسؤلیت حرفه‌ای پزشکان و پیراپزشکان خواهیم پرداخت.

مفهوم شرط عدم مسؤلیت

شرط عدم مسؤلیت را باید یکی از اقسام «شرط کاهش‌دهنده» مسؤلیت دانست. به عبارت دیگر شرط کاهش مسؤلیت را می‌توان به دو دسته «شرط عدم مسؤلیت» و «شرط

محدودکننده مسؤولیت» تقسیم می‌شود (۶). قراردادی که بین مسؤول و زیان‌دیده احتمالی آینده بسته می‌شود و به موجب آن مسؤول از پرداختن تمام خسارت معاف می‌گردد را «شرط عدم مسؤولیت» می‌نامند (۷). جایی که شخص به صورت قانونی مسؤول جبران زیان است به وسیله شرط عدم مسؤولیت، تمام مسؤولیت ناشی از عدم اجرای قرارداد یا سوء اجرای آن پیش از بروز تخلف از بین می‌رود. توافق بر انتفای مسؤولیت قراردادی و از بین بردن ضمان نسبت به خسارات وارده، ممکن است به صورت شرط ضمن عقد اولیه و اصلی انجام گیرد و از این جهت ماهیت تبعی پیدا کند و وابسته به قرارداد اصلی شود یا این‌که چنین توافقی به صورت مستقل بعد از انعقاد قرارداد صورت پذیرد. شرط عدم مسؤولیت ممکن است برای رفع مسؤولیت‌های قراردادی باشد. بدین صورت که ضمن قراردادی، یکی از طرفین قبول کند که طرف دیگر مسؤول خساراتی نباشد که در نتیجه تأخیر در اجرای قرارداد یا عدم اجرای آن احتمالاً وارد می‌سازد و بدین ترتیب زیان‌دیده احتمالی قبل از این‌که خسارت وارد شود، حق مطالبه آن را از خود ساقط می‌کند. از طرف دیگر شرط عدم مسؤولیت ممکن است ناظر به رفع مسؤولیت‌های غیر قراردادی (ضمان قهری) باشد که منظور از آن توافق زیان‌زننده و زیان‌دیده احتمالی در آینده است که موجب معافیت زیان‌زننده از مسؤولیت ناشی از تقصیر یا بی‌احتیاطی خود یا به طور کلی معافیت از ضمان قهری است.

وضعیت شرط عدم مسؤولیت در نظام حقوقی ایران

اصل حاکمیت اراده و آزادی قراردادی یکی از اصول مبنایی در حقوق است. بر مبنای این اصل طرفین مختار هستند که آزادانه تعهدی را ایجاد نمایند و قلمرو آن را تعیین نمایند (۸). شرط عدم مسؤولیت نیز از این قاعده مستثنی نبوده و به دلیل انطباق با اراده طرفین قرارداد اصولاً صحیح می‌باشد (۹).

با این‌که شرط عدم مسؤولیت اصولاً با عقل و نظم عمومی منافات ندارد، در دو مورد باید آن را نامشروع و بی اثر دانست: اول در موردی که موضوع آن مسؤول نبودن نسبت به زیان‌های وارد به شخص است، خواه خسارت مربوط به سلامت جسمی او باشد، یا آزادی و حقوق مربوط به شخصیت. پاره‌ای از نویسندگان در این مورد نیز شرط را مشروع می‌انگارند و استدلال می‌کنند که مرجع شرط در مورد این‌گونه مسؤولیت‌ها نیز معاف‌شدن از پرداختن مبلغی پول است و

تفاوتی با سایر مسؤولیت‌های مالی ندارد، ولی باید دانست که ایجاد مسؤولیت برای کسی که به جسم یا حقوق مربوط به شخصیت و آزادی صدمه می‌زند، وسیله‌ای برای جلوگیری از بی‌مبالاتی‌ها و هشدار برای رعایت احتیاط است. از بین‌بردن این وسیله بخشی از تضمین اجتماعی حقوق مربوط به شخصیت را از بین می‌برد و از این لحاظ خلاف نظم عمومی است.

بنابراین هرگاه پزشکی با بیمار قرار بگذارد که مسؤول تقصیر خود در عمل جراحی که انجام می‌دهد، نیست، این قرارداد از لحاظ مسؤولیت مربوط به جبران خسارت بیمار یا بازماندگان او نیز اثر ندارد. همچنین شرط عدم مسؤولیت در قراردادهای مربوط به حمل و نقل اشخاص نیز باطل است. چنانکه در ماده ۱۱۸ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳ نسبت به مسافرت با کشتی و در پیمان ورشو سال ۱۹۲۹ نسبت به مسافرت با هواپیما باطل شناخته شده و در سایر قراردادهای حمل و نقل نیز باید نا مشروع اعلام شود؛ دوم در مواردی که شخص به عمد باعث ورود خسارت می‌شود یا آگاهانه به اعمالی دست می‌زند که در نظر عرف در حکم عمد است، شرط عدم مسؤولیت نمی‌تواند از تعهد او نسبت به جبران خسارت بکاهد، زیرا در جامعه منظم هیچ کس حق ندارد در پناه قراردادی که به سود خود تحصیل کرده است، در ضررزدن به دیگران آزاد باشد. فراهم‌آوردن زمینه بدطینتی و مردم‌آزاری از نمونه‌های بارز تجاوز به نظم عمومی است، اما حقیقتی را که نباید از یاد برد این است که اثبات عمد کاری است چنان دشوار که اگر بطلان شرط عدم مسؤولیت محدود به اضرار عمدی شود، بدان‌دیشان به آسانی می‌توانند در پناه این شرط و به دلیل ثابت‌نشدن قصد اضرار به آزار دیگران بپردازند، پس، ناچار باید پاره‌ای از تقصیرهای سنگین و اغماض‌ناپذیر را که عرف در حکم عمد می‌داند، مشمول این قاعده کرد. معیار این‌گونه تقصیرها به آسانی به دست نمی‌آید، ولی به اجمال می‌توان گفت کاری که در نظر انسان متعارف و آگاه به احتمال زیاد منجر به ورود خسارت به دیگری می‌شود، در حکم عمد است، هرچند که قصد مرتکب تفنن یا تظاهر به شجاعت و مانند این‌ها باشد. در ماده ۱۱۶ قانون دریایی، در مورد محکوم‌شدن از حق استفاده از تحدید مسؤولیت، فعل یا ترک فعلی را که با علم بر احتمال وقوع خسارت انجام می‌شود، در حکم اضرار عمدی دانسته است. این ضابطه از این لحاظ که احتمال وقوع خسارت را عامل تمیز تقصیر در حکم عمد شمرده است مفید به نظر می‌رسد، ولی عیب مهم آن تکیه بر علم مسؤول است که ضابطه تمیز را شخصی و بی‌اثر می‌سازد (۱۰).

نافذشناختن شرط عدم مسؤولیت به سرمایه‌داران بزرگ و به ویژه آن‌ها که انجام خدمتی را به طور انحصاری در اختیار دارند، این امکان را می‌دهد که با آوردن آن در قراردادهای الحاقی در برابر همه مشتریان خود در آینده نسبت به خساراتی که به بار می‌آورند، مصونیت یابند. یکی از این حوزه‌ها حقوق بیمه است. متأسفانه قوانین بیمه ایران به بحث درج شرط عدم مسؤولیت در قرارداد بیمه توجهی ننموده‌اند و از این جهت قوانین بیمه‌ای ایران قابل انتقاد می‌باشند، زیرا باب سوء استفاده شرکت‌های بیمه را باز نموده‌اند.

مفهوم شرط عدم مسؤولیت در حقوق بیمه

شرط عدم مسؤولیت در حقوق بیمه نیز ممکن است مورد استفاده قرار گیرد. شرط عدم مسؤولیت در حقوق بیمه نیز به این مفهوم است که ممکن است یکی از طرفین قرارداد (غالباً بیمه‌گر) را از پرداخت خسارت معاف نماید، اما باید توجه نمود در حقوق بیمه، برخی از موارد ممکن است با شرط عدم مسؤولیت خلط شود. برای مثال اگر یک پزشک یا پیراپزشک بر اساس قرارداد انتقال ریسک مسؤولیت جبران خسارت را به بیمه‌گر انتقال دهد، مفاد این قرارداد به هیچ وجه، عدم مسؤولیت نیست، بلکه در واقع تضمین بیشتر مسؤولیت است، زیرا زیان‌دیده می‌تواند به مسؤول حادثه و بیمه‌گر مراجعه کند (۱۱). در این‌گونه موارد که بیمه‌گذار مسؤولیت ناشی از جبران ضرر و زیان مادی ناشی از فعل یا ترک فعل خود را به بیمه‌گر منتقل می‌کند، صرف حدوث حادثه، بیمه‌گر را ملزم به ایفای تعهدات نمی‌کند، بلکه در بیشتر موارد باید مسؤولیت بیمه‌گذار (در اینجا پزشک یا پیراپزشک) احراز گردد تا نوبت به ایفای تعهدات بیمه‌گر برسد. حال این احراز مسؤولیت بیمه‌گذار زمانی با رسیدگی‌های قضایی و بر اساس آرای دادگاه‌ها شکل می‌گیرد و زمانی بیمه‌گر تعهد می‌کند که بدون رأی دادگاه نیز در مواردی که ظن مسؤولیت بیمه‌گذار قوی است خسارات جانی یا مالی وارده را جبران نماید. بر اساس بند ۶ ماده ۲ آیین‌نامه شماره ۸۲ مصوب شورای عالی بیمه (۱۲) که در بیان شرایط تعهدات بیمه‌گر هست، صراحتاً جبران زیان‌های ناشی از اعمال پزشکان و پیراپزشکان را منوط به احراز مسؤولیت آنان نموده است، آنجا که بیان می‌دارد: «ماده ۶: غرامت فوت و نقص عضو: وجهی است که بیمه‌گر طبق شرایط این بیمه‌نامه متعهد می‌گردد، در صورت احراز مسؤولیت بیمه‌گذار به زیان‌دیده یا وراث قانونی وی بپردازد.»

مورد دیگر که در حقوق بیمه نباید با شرط عدم مسؤولیت خلط نمود، موضوع عقد بیمه و سقف تعهد بیمه‌گر است. با این توضیح که عقد بیمه نیز همانند هر عقد دیگری دارای موضوع است (۱۳). در برخی از موارد ممکن است برخی از خسارات از موضوع عقد بیمه خارج باشد. برای مثال، در قرارداد بیمه مورد بررسی زمانی که به تشخیص مراجع ذی‌صلاح پزشک یا پیراپزشک خارج از حیطه تخصص خود طبابت کند، البته در آیین‌نامه مورد بررسی در اقدامات و فوریت‌های پزشکی، چنانچه پزشک متخصص در دسترس نباشد و غیر متخصص بنا به ضرورت انجام وظیفه کند و به بیمار زیان وارد شود، بیمه‌گر تعهد به جبران خسارت دارد و از مفاد این شرط نمی‌تواند به نفع خود استفاده کند. علاوه موضوع بیمه به سقف تعهدات بیمه‌گر نیز باید توجه نمود، زیرا بیمه‌گر بر اساس عقد بیمه صرفاً تا سقف تعهدات ذکر شده در قرارداد مسؤولیت خواهد داشت، البته باید توجه نمود که در برخی از موارد سقف تعهدات بیمه‌گر نامحدود می‌باشد. در این نوع از بیمه‌نامه‌ها تمامی خسارت باید توسط شرکت بیمه‌گر جبران شود (۱۴).

همان‌گونه که بیان شد، شرط عدم مسوولیت از اقسام شرط کاهنده مسؤولیت است. بنابراین در برخی از موارد، هرچند از مسؤولیت شخص مسؤول کاسته می‌شود، اما این شرط را نمی‌توان شرط عدم مسؤولیت نامید. چنین شرطی را باید شرط کاهنده مسؤولیت خواند. برای مثال فرانشیز در بیمه را باید نوعی شرط تحدید مسؤولیت خواند. در تعریف فرانشیز بیان شده است: «در حقوق ایران، شروط فرانشیز به شروطی اطلاق می‌شود که مطابق آن بیمه‌گر درصد معینی از خسارت وارده به بیمه‌گذار یا شخص ثالث را کاهش داده و باقی مبلغ را به ایشان پرداخت می‌نماید» (۱۵)، زیرا شرکت بیمه‌گذار در شرط فرانشیز همواره درصد معینی از خسارت را پرداخت نمی‌کند. برای مثال اگر شرط بیمه‌گذار فرانشیز را ۱۰٪ اعلام نماید، این شرط بدین معنا می‌باشد که مسؤولیت شرط بیمه‌گذار در پرداخت خسارت به ۹۰٪ محدود شده است، هرچند فرانشیز را باید نوعی شرط تحدید مسؤولیت تلقی نمود، اما در برخی از موارد این شرط را باید نوعی شرط عدم مسؤولیت دانست، زیرا در برخی از موارد مشاهده می‌گردد که بیمه‌گر شرط می‌نماید که اگر خسارت تا مبلغ معینی باشد، شرکت بیمه‌گر تعهدی به جبران خسارت نخواهد داشت. غالباً این شرط برای مبالغ جزئی درج می‌شود. برای مثال ممکن است شرکتی شرط نماید که خسارات تا مبلغ پانصد هزار ریال را جبران نخواهد نمود.

این شرط نیز در نظام حقوقی ایران به فرانشیز شهرت یافته است. در این مثال، چینن شرطی را نمی‌تواند شرط تحدید مسؤولیت نامید، بلکه این شرط نوعی شرط عدم مسؤولیت است.

وضعیت شرط عدم مسؤولیت در بیمه در نظام حقوقی ایران

در عقد بیمه، شرکت‌های بیمه‌گر در قبال دریافت حق بیمه، ریسک بیمه‌گذار را پوشش داده و متعهد می‌شوند، در صورتی که خطری مال یا منفعت مورد بیمه و در موضوع مورد بررسی حادث شدن مسؤولیت پزشک یا پیراپزشک را در معرض خطر قرار دهد، خسارت وارده را پوشش دهند. به عبارت دیگر در بیمه، شرکت بیمه در صورت حصول شرایط عقد بیمه، مکلف به جبران خسارت وارده به بیمه‌گذار می‌گردد (۱۶).

شرط عدم مسؤولیت مندرج در قرارداد بیمه یا منشأ قانونی دارد و یا منشأ قراردادی. برای مثال بر اساس شرایط عمومی بیمه‌نامه مذکور در ماده ۲ آن بیمه‌گر متعهد است مسؤولیت مدنی حرفه‌ای بیمه‌گذار را در قبال اشخاصی که به علت خطا، اشتباه، غفلت یا قصور بیمه‌گذار در تشخیص معالجه، مداوا و... به طور کلی انجام امور پزشکی دچار صدمات جسمانی یا روانی شوند یا فوت نمایند را تحت پوشش دارد. عدم مسؤولیت بیمه‌گر که در آیین‌نامه مورد بررسی لحاظ گردیده است یا قانونی هستند یا منشأ قراردادی دارند. در حقوق ایران خسارت‌هایی که به عمد به دیگری وارد می‌آید و نیز جرائم کیفری تحت پوشش بیمه در نمی‌آیند. بنابراین اگر پزشک با علم به این‌که این دارو برای بیمار خاص مثلاً کلیوی یا قلبی خطرناک است و عالمأ و عامداً آن را برای بیمار تجویز نماید و اثراتی حادث شود، بیمه‌گر تعهدی به جبران خسارت وارده ندارد.

مواردی که بیمه‌گر تعهدی به جبران زیان وارده بر بیمار ناشی از مسؤولیت ندارد و شرط عدم مسؤولیت درج‌شده در این زمینه را باید قانونی دانست، به قرار ذیل است:

- خسارت‌های عدم‌النفع: در اینجا عدم‌النفع به این معناست که بیماری که تحت مداوا قرار گرفته و بر اثر مسؤولیت پزشک بیماری او وخیم‌تر شده یا طول درمان طولانی‌تری را به جهت اشتباه پزشک باید طی کند، علی‌القاعده تا بهبودی کامل ممکن است از حرفه و صنعت خود بازماند و نتواند به قراردادهای تجاری خود عمل کند و از این بابت متضرر گردد، بیمه‌گر به

صراحت در شرایط عمومی بیمه‌نامه اعلام می‌کند که حتی اگر پزشک محکوم به جبران این‌گونه زیان‌ها گردد، ولی بیمه‌گر در این خصوص تعهدی نخواهد داشت.

- معالجه یا عمل جراحی خارج از تخصص بیمه‌گذار: اگر پزشکی حتی با داشتن بیمه‌نامه معتبر و تحت پوشش بیمه‌گر در حیطه‌ای که تخصص ندارد، طبابت کند یا اقدام به عمل جراحی نماید و از این عمل به بیمار زیان وارد شود، بیمه‌گر تعهدی به جبران این خسارت ندارد. در اینجا ممکن است این سؤال مطرح شود که تشخیص این‌که معالجه و یا عمل جراحی خارج از تخصص بیمه‌گذار بوده یا نه بر عهده کیست؟ پاسخ این است که بر عهده داور یا داورانی است که توسط بیمه‌گر و بیمه‌گذار با توافق انتخاب می‌شوند.

- معالجه و اعمال جراحی خارج از ضوابط پزشکی و یا برخلاف قوانین و مقررات جاری: یکی دیگر از شروطی که در واقع مبین عدم مسؤولیت بیمه‌گر است، مواردی است که خارج از ضوابط پزشکی است. اشکالی که می‌توان بر این شرط وارد کرد، این است که «خارج از ضوابط پزشکی» دارای ابهام است و این ابهام می‌تواند تعهدات بیمه‌گر را به جبران خسارت تحت تأثیر قرار دهد، زیرا به راحتی بیمه‌گر می‌تواند ایراد خارج از ضوابط پزشکی بودن را بر اعمال و معالجات پزشک یا پیراپزشک بار کنند و از جبران خسارت به زیان‌دیده طفره رود.

- خسارت با منشأ تابش‌های یونیزه یا رادیواکتیو و انرژی هسته‌ای: با پیشرفت‌های حاصله در علم پزشکی ابزارهایی نیز به کمک علم پزشکی آمده‌اند که استفاده از آن‌ها در مقایسه با شیوه‌های سنتی درمان تأثیرات به‌سزایی را در معالجه بیماران دارد، ولی متأسفانه گویا هم‌راستا با پیشرفت علم و ابزارآلات پزشکی شاخصه‌های بیمه مسؤولیت پزشکان و پیراپزشکان رشد نکرده است، زیرا خسارت‌های ناشی از کاربرد آن‌ها در وهله اول استثنا کرده است و در مرحله بعد تعهد را زمانی پذیرفته که برای معالجه بیمار ضروری باشد، در واقع بین پزشک و بیمه‌گر چه کسی قادر است تشخیص دهد که رویکرد این معالجه برای بیمار ضروری است؟ این شرط نیز در ایفای تعهدات بیمه‌گر می‌تواند بسیار مناقشه‌برانگیز باشد، چون ضروری و غیر ضروری بودن پزشکی هسته‌ای و... به جدال بین بیمه‌گر فاقد تخصص در حوزه علم پزشکی و پزشک متخصص در این حوزه تبدیل خواهد شد.

- مسؤولیت ناشی از معالجه یا نسخه‌نویسی یا هر گونه اعمال پزشکی که به علت استفاده از مسکرات یا استعمال مواد مخدر یا داروهای خواب‌آور باشد: این نیز یکی از شروط مناقشه بر

انگیز در حیطه تعهدات بیمه‌گر است، زیرا اگر پزشکی جهت کاهش آلام فرضاً یک بیمار کلیوی مرفین تزریق کند یا برای نجات یک بیمار معتاد به الکل تزریق مسکرات را نسخه کند و اتفاقاً باعث مرگ بیمار شود، بیمه‌گر طبق شرایط بیمه‌نامه از مسؤلیت مبرا است.

- عمد بیمه‌گذار: خسارت‌هایی که از عمد بیمه‌گذار ناشی می‌شود، از چارچوب‌های ریسک تحت پوشش بیمه‌گر خارج است و بیمه‌گران در هیچ شرایطی اعمال عمدی بیمه‌گذاران را تحت تعهد خود قرار نمی‌دهند.

- جرائم و جزای نقدی: ممکن است پزشک یا پیراپزشک علاوه بر مسؤلیت‌های ناشی از تقصیر و اشتباه یا غفلت خود که مشمول پرداخت دیه به خاطر ایراد صدمات جسمانی بر بیمار است، بر اساس قانون به پرداخت جرائمی علاوه بر این موارد نیز ملزم شود که مورد اخیر در تعهد بیمه‌گران قرار نمی‌گیرد.

- محدوده تعهد بیمه‌گر: یکی دیگر از شروط عدم مسؤلیت بیمه‌گر مربوط به محدوده مکانی این تعهد است بیمه‌گر در ماده ۱۸ آیین‌نامه مورد بررسی به صراحت عنوان می‌کند که تعهد بیمه‌گر در این بیمه‌نامه صرفاً در قلمرو جمهوری اسلامی ایران اعتبار دارد و اعمال پزشکی که در خارج از قلمرو جمهوری اسلامی ایران باشد، از تعهدات بیمه‌گر خارج است.

در مورد وضعیت شروط عدم مسؤلیتی که ممکن است در نتیجه شرط عدم مسؤلیت قانونی به وجود آیند، تردیدی وجود ندارد، بلکه تردید در مورد وضعیت شروط عدم مسؤلیت در قرارداد بیمه، در مورد شروطی است که منشأ قراردادی دارند.

حال اگر شرکت بیمه‌گر در نتیجه توافق با بیمه‌گذار اقدام به درج شرط عدم مسؤلیت نسبت به تعهد اصلی نماید، چنین شرطی را باید مصداق شرط مبطل دانست، چراکه مهم‌ترین اثر عقد بیمه تعهد بیمه‌گر در قبال بیمه‌گذار مبنی بر جبران خسارات احتمالی است. حال اگر به وسیله شرطی این اثر از عقد بیمه گرفته شود، چنین عقدی مصداق بند یک ماده ۲۳۳ قانون مدنی بوده و منجر به بطلان قرارداد بیمه می‌گردد، زیرا چنین شرطی تعهد اصلی شرکت بیمه را از بین می‌برد و در نتیجه قرارداد بیمه را بدون عوض می‌نماید. با این توضیح که عقد بیمه هر چند عقدی احتمالی می‌باشد، اما عقدی مسامحه‌ای نیست، بلکه عقدی معوض است (۱۷)، دارا بودن عوض نیز در ذات عقد معوض قرار دارد (۱۸). حال اگر در قرارداد بیمه شرطی شود

که یکی از عوضین قرارداد را از بین ببرد، چنین شرطی ذات قرارداد بیمه را دگرگون نموده و قرارداد بیمه را بدون عوض می‌نماید (۱۹).

بدیهی است قرارداد معوضی که یکی از عوضین در آن وجود نداشته باشد را نمی‌توان صحیح دانست. بنابراین شرط عدم مسؤولیت که توسط بیمه‌گر در قرارداد بیمه درج می‌شود را نه تنها باید باطل دانست، بلکه به استناد ماده ۲۳۳ قانون مدنی باید این شرط را باطل و مبطل عقد دانست، زیرا موضوع عقد بیمه ریسک مورد بیمه است. به همین دلیل است که اعلام ریسک مورد بیمه، یکی از مهم‌ترین تعهدات بیمه‌گذار محسوب می‌شود. در همین راستا ماده ۱۲ قانون بیمه ضمانت اجرای عدم اعلام صحیح ریسک مورد بیمه به طور عمدی را بطلان عقد بیمه اعلام نموده است. با کمی تأمل می‌توان به قیاس اولویت بطلان قرارداد بیمه‌ای که در آن شرط گردیده است، بیمه‌گر مسؤول جبران خسارت نباشد را استنتاج نمود، زیرا وقتی عدم اعلام صحیح ریسک مورد بیمه موجب بطلان قرارداد بیمه می‌شود، به طریق اولی استثنای این ریسک از بیمه را نیز باید موجب بطلان قرارداد بیمه دانست. در نتیجه شرطی که این مسؤولیت را ساقط می‌نماید را باید باطل و مبطل دانست. علاوه بر این با توجه به این که قرارداد بیمه به دو دسته کلی اجباری و اختیاری تقسیم می‌شود، باید بیان نمود که در بیمه‌نامه‌های اجباری، با توجه به این که قواعد ذکر شده در این بیمه‌نامه آمره هستند، باید بیان نمود که توافق برخلاف این قواعد و پیش‌بینی شده و در نتیجه نامعتبر می‌باشند، در حالی که در بیمه‌نامه‌های اختیاری این دلیل قابل استناد نیست.

در کشورهای غربی نیز درج هر گونه شرط عدم مسؤولیت که قرارداد بیمه را پوچ و فاقد اثر نماید فاقد اعتبار است. به عنوان مثال، یک شرط عدم مسؤولیت در یک بیمه خودروبی که مسؤولیت بیمه‌گر را در قبال آسیب‌های ناشی از ماشین به عهده نمی‌گیرد، قرارداد بیمه را بی‌ارزش می‌کند. بنابراین چنین شرط عدم مسؤولیتی پذیرفته نخواهد شد (۲۰). ماده ۲۴ قانون بیمه فرانسه نیز بر این امر، تأکید کرده است: «هر نوع شرایط عمومی بیمه‌نامه که طبق آن حق بیمه‌گذار برای دریافت خسارت به علت نقض قوانین و مقررات ساقط شود، باطل است، مگر آنکه عمل بیمه‌گذار جنحه یا جنایت عمدی باشد. شرط اسقاط حق بیمه‌گذار به دریافت خسارت به علت تأخیر ساده در مطلع کردن مقامات ذی‌صلاح ... از وقوع حادثه، کان لم یکن

است، مع‌هذا بیمه‌گر حق دارد غرامتی متناسب با زیان ناشی از این تأخیر بیمه‌گذار مطالبه کند» (۲۱).

قرارداد بیمه متشکل از دو طرف بیمه‌گر و بیمه‌گذار می‌باشد. بنابراین همان‌گونه که امکان دارد شرط عدم مسؤلیت از سوی بیمه‌گر در قرارداد درج گردد، احتمال دارد که این شرط از سوی بیمه‌گذار نیز در قرارداد بیمه درج گردد، مثلاً در آیین‌نامه مربوط به بیمه مسؤلیت حرفه‌ای پزشکان و پیراپزشکان آثار و عوارض درمانی چنانچه تا چهار سال پس از درمان نیز حادث شود، در تعهد بیمه‌گر است، ولی بیمه‌گذار (پزشک یا پیراپزشک) می‌تواند این مدت را تا شش سال پس از درمان نیز اخذ نماید.

هرچند غالباً شرط عدم مسؤلیت در عقد بیمه باطل است، اما در اغلب بیمه‌نامه‌های اختیاری از جمله بیمه مسؤلیت پزشکان و پیراپزشکان به نظر می‌رسد درج شرط عدم مسؤلیت در برخی از این موارد امکان‌پذیر باشد. چنین شرط‌هایی را در قلمرو بیمه نمی‌توان باطل دانست، بلکه اتفاقاً این شروط را باید صحیح قلمداد نماییم، زیرا از یکسو هرچند صاحب دستگاه‌های مورد استفاده در پزشکی در مقابل اشخاص ثالث در مقابل خسارت‌هایی که این دستگاه به آنان وارد می‌نماید، مسؤول می‌باشد، اما اگر شرکت‌های بیمه اقدام به درج چنین شروطی خارج از تعهدات خود در قرار بیمه نمایند، نمی‌توان این شروط را باطل دانست. این موضوع در بند ۴ ماده ۱۵ آیین‌نامه ۸۲ مصوب شورای عالی تصریح شده است که هر نوع خسارتی که منشأ آن تشعشعات یونیزه‌کننده یا رادیواکتیو و انرژی هسته‌ای باشد، مگر آنکه استفاده از آن‌ها برای معالجه بیمار ضروری باشد.

ارجاع به ماده ۱۵ گفته‌شده خسارت و زیان به بیمار که ناشی از تشعشعات باشد، در تعهد بیمه‌گر نیست، ولی چنانچه بیمار حین معالجه به در معرض این پرتوها قرار گرفتن نیاز داشته باشد و از قضا در نتیجه استفاده از آن‌ها دچار خسارت شود، در تعهد بیمه‌گر قرار دارد و بیمه‌گر نمی‌تواند در پناه این شرط از جبران خسارت وارد بر بیمار که علیه پزشک یا پیراپزشک طرح دعوی و ادعای غرامت دارد، شانه خالی کند.

در بسیاری از موارد دیگر نیز ممکن است شرط عدم مسؤلیت در قرارداد بیمه درج گردد. برای مثال اگر در قراردادهای بیمه مسؤلیت مدنی پزشک، اگر بیمه‌گر نسبت به مسؤلیت ناشی از مصرف مواد مخدر، الکل یا داروی خواب‌آور و یا مسؤلیت ناشی از اقدامات خارج از

ضوابط یا قوانین جاری پزشکی شرط عدم مسئولیت در نماید، چنین شرطی را نمی‌توان باطل قلمداد نمود.

به صورت کلی می‌توان بیان نمود در بیمه‌نامه‌های اختیاری، در صورتی که این شروط ناظر به تعهدات فرعی باشد، در صورتی که شرط عدم مسئولیت با قانون و نظم عمومی مخالف نباشد، باید صحیح دانست، اما اگر این شروط ناظر به تعهد اصلی طرفین عقد بیمه باشد، چنین شرطی را نمی‌توان صحیح دانست. برای مثال اگر شرکت بیمه نسبت به جبران خساراتی که ناشی از اشتباهات عمدی پزشک روی می‌دهد و مانع پرداخت خسارت بر اساس ضوابط و مقررات بیمه‌گری در دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های بیمه‌گر می‌باشد، شرط عدم مسئولیت در قرارداد درج نماید، نمی‌توان این شرط را باطل دانست. همچنین اگر شرکت بیمه‌گر نسبت به جبران خسارتی که به دلیل بازاریابی و یا ایجاد تعهد منجر به اعلام خسارت از ناحیه بیمه‌گذاران یا ذی‌الحقوق ایشان بر علیه بیمه‌گر صورت می‌پذیرد، شرط عدم مسئولیت در قرارداد درج نماید، نمی‌توان چنین شرطی را باطل دانست، زیرا این خسارات در مقایسه با خساراتی که موضوع اصلی بیمه‌نامه می‌باشد، جنبه فرعی داشته، در نتیجه چنین شرط عدم مسئولیتی نسبت به این خسارات خلاف مقتضای ذات عقد تلقی نمی‌شود. در مقابل اگر شرکت بیمه‌گر در بیمه‌نامه مسئولیت حرفه‌ای پزشکان اقدام به درج شرط عدم مسئولیت نسبت به موارد فوق‌الذکر نماید، چنین شرطی را نمی‌توان صحیح دانست، چراکه تعهدات مستثنی شده، در این بیمه‌نامه، تعهد اصلی بیمه‌گر بوده، حال اگر اقدام به درج شرط عدم مسئولیت توسط بیمه‌گر در این بیمه‌نامه شود، دیگر بیمه‌گر تعهدی نخواهد داشت، بلکه صرفاً حق بیمه‌ای دریافت می‌کند که در مقابل آن هیچ تعهدی نخواهد داشت. بنابراین در این بیمه‌نامه برخلاف بیمه‌نامه‌های دیگر، شرط عدم مسئولیت نسبت به تعهد فوق‌الذکر، شرط خلاف مقتضای ذات عقد تلقی گردیده و باطل و مبطل عقد خواهد بود.

بنابراین در صورتی که شرط عدم مسئولیت ناظر به تعهد اصلی قرارداد نباشد و همچنین شرط عدم مسئولیت در شرایطی در قرارداد درج نشده باشد که انحصار در بازار وجود نداشته باشد، باید شرط عدم مسئولیتی که از سوی شرکت بیمه در قرارداد بیمه درج می‌شود را صحیح دانست. همچنین باید توجه نمود با توجه به متفاوت بودن ماهیت قراردادهای بیمه، در هر قرارداد بیمه، تعهد اصلی بیمه‌گر متفاوت بوده و ممکن است تعهدی که در یک بیمه‌نامه تعهد

اصلی شرکت بیمه‌گر می‌باشد، در بیمه دیگری، جنبه فرعی داشته و در نتیجه شرط عدم مسؤلیت نسبت به آن صحیح باشد. بنابراین در هر بیمه‌نامه با توجه به ماهیت خاص آن باید تعیین گردد که تعهد اصلی شرکت بیمه‌گر چیست؟ و سپس در مورد صحیح بودن و یا نبودن آن در انطباق با شرط تحدید و عدم مسؤلیت بیمه‌گر به قضاوت نشست.

باید توجه نمود که در برخی از موارد شرکت‌های بیمه اقدام به درج شرط عدم مسؤلیت جزئی تحت عنوان «فرانشیز» می‌نمایند. به عبارت دیگر در بسیاری از موارد، بیمه‌گر ضمن درج شرطی در قرارداد، مسؤلیت خود را تا میزان معینی به دلیل جزئی بودن خسارت از تعهدات خود سلب می‌کند. برای مثال شرکت بیمه‌گر حداقل خسارت مورد مطالبه را «n» ریال تعیین نمود و خسارت کم‌تر از «n» را غیر قابل جبران می‌داند. مثال دیگر این‌که برخی از شرکت‌های بیمه‌گر، ضمن اندراج شرطی در قرارداد بیمه در بیمه‌های درمان، هزینه‌های درمان سرپایی را از شمول تعهدات خود خارج می‌نمایند. در این موارد نیز به نظر می‌رسد با توجه به این‌که چنین شرطی مقتضای ذاتی عقد بیمه را تغییر نمی‌دهد، باید صحیح دانست. حقوقدانان نیز تحت عنوان فرانشیز چنین شرطی را صحیح اعلام نموده‌اند (۱)، هرچند چنین نهادی در بیمه تحت عنوان فرانشیز مطرح شده، اما ماهیتاً نوعی شرط عدم مسؤلیت می‌باشد.

ممکن است ایراد شود که درج شرط عدم مسؤلیت در قرارداد بیمه از سوی شرکت بیمه به دلیل الحاقی بودن قرارداد بیمه (۶) را باید مطلقاً باطل قلمداد نمود، اعم از این‌که نسبت به تعهد اصلی شرکت بیمه‌گر باشد و یا تعهد فرعی شرکت بیمه‌گر، این ایراد در نظام حقوقی کنونی قابل پاسخ می‌باشد، زیرا با توجه به این‌که اکثر شرکت‌های بیمه در حال حاضر خصوصی شده و تعداد شرکت‌های بیمه که در حال حاضر در صنعت بیمه کشور فعال می‌باشند، رو به فزونی است، دیگر نمی‌توان بازار انحصاری که شرکت‌های بیمه دولتی که در دهه‌های پیش در دست داشتند را متصور گردید. بنابراین با توجه به فعالیت گسترده شرکت‌های بیمه خصوصی تا حدی از انحصارگرایی که در صنعت بیمه مشاهده می‌گردید، کاسته شده است.

استدلال دیگری که در زمینه بطلان شرط عدم مسؤلیت در قرارداد بیمه می‌توان استفاده نمود، اشاره به ماهیت اقتصادی شرط عدم مسؤلیت است، زیرا شرط عدم مسؤلیت و بیمه مسؤلیت را می‌توان دو نهاد موازی تلقی نمود (۲۲). با این توضیح که تولیدکننده و عرضه کننده یا باید اقدام به خرید بیمه مسؤلیت نمایند و یا در مقابل خریدار اقدام به درج شروطی

جهت تحدید مسؤولیت خود که البته در مورد فعالیت پزشکی و پیراپزشکی حتی تحصیل برائت نیز پزشک را از جبران خسارت معاف نمی‌دارد. حال اگر بیمه‌گذار ضمن پذیرش هزینه‌های بیمه، نتوانند از مزایای آن استفاده نمایند اصولاً فلسفه اقتصادی بیمه نیز تحت شعاع قرار گرفته و از بین می‌رود.

لازم به ذکر است در برخی از موارد قانون نسبت به اندراج شروط عدم مسؤولیت موضع‌گیری نموده و چنین شروطی را صریحاً نامعتبر اعلام نموده است. برای مثال بر اساس ماده ۱۱ قانون بیمه اجباری شخص ثالث، درج هر شرطی که مزایای قانونی کم‌تری برای بیمه‌گر و زیان‌دیده (اعم از این که قبل از خسارت باشد یا بعد از خسارت) را باطل اعلام نموده است. این ماده هم شرط عدم مسؤولیت را دربر می‌گیرد و هم شرط تحدید مسؤولیت.

آثار شرط عدم مسؤولیت در بیمه مسؤولیت پزشکان و پیراپزشکان

در صورت صحت شرط عدم مسؤولیت، مسؤولیت ناقض تعهد به کلی ساقط می‌شود و سخن‌گفتن از میزان مسؤولیت امری لغو و بیهوده خواهد بود. بنابراین در صورت صحت شرط عدم مسؤولیت، مسؤولیت مشروط‌له به کلی از بین می‌رود. در بیمه‌های بازرگانی نیز در برخی از موارد ممکن است شروط عدم مسؤولیتی در قرارداد درج گردد که در صورتی که این شروط صحیح باشند، در چارچوب شروط مذکور، مشروط‌له از مسؤولیت مبرا خواهد بود. در صورتی که شرط عدم مسؤولیت صحیح نباشد، شرط مذکور یا در زمره شروط باطل بوده و یا مبطل. در صورتی که شرط عدم مسؤولیت ناظر به تعهد اصلی قرارداد باشد، شرط مذکور، مبطل بوده و کل قرارداد را باطل می‌نماید، اما در صورتی که چنین شرطی ناظر به تعهد اصلی قرارداد نبوده و ناظر به تعهدات فرعی باشد، اما بنا به دلایلی (برای مثال اجباری بودن قرارداد بیمه و آمره بودن احکام آن) شرط صحیح نباشد، چنین شرطی تأثیری بر وضعیت قرارداد نداشته و صرفاً خود شرط باطل می‌باشد.

نتیجه‌گیری

یکی از مباحث مهم در حقوق بیمه در نظام حقوقی ایران، شرط عدم مسؤولیت است. باید توجه نمود که شرط عدم مسؤولیت در حقوق بیمه در صنعت بیمه ویژگی‌های خاصی دارد که

توجه به این ویژگی‌ها امری مهم قلمداد می‌شود. به صورت کلی در بیمه‌های بازرگانی، توجه به موضوع قرارداد بیمه امری حائز اهمیت در تعیین میزان مسؤولیت بیمه‌گر می‌باشد، زیرا اصولاً تعهدات بیمه‌گر محدود به موضوع قرارداد بیمه است. همین موضوع قرارداد بیمه نیز در برخی از موارد به وسیله قانون و یا به وسیله توافق طرفین محدود می‌گردد. در برخی از موارد، قانونگذار خود اقدام به محدود و یا منتفی کردن مسؤولیت بیمه‌گر نموده است. برای مثال بر اساس ماده ۲۸ قانون بیمه بیمه‌گر را مسؤول خسارت ناشی از جنگ و شورش نمی‌داند. همچنین بند ۳ ماده ۱۵ آیین‌نامه شماره ۸۲ مصوب شورای عالی بیمه عدم مسؤولیت بیمه‌گر را به قوانین و مقررات جاری پزشکی پیوند زده است. بدون این‌که این ضوابط را تعریف یا مبتنی بر قانون و قاعده‌ای کند.

در قرارداد بیمه شروطی در قرارداد وجود دارد که هرچند نوعی شرط کاهنده مسؤولیت تلقی می‌شود، اما نمی‌توان این‌گونه شروط را شرط عدم مسؤولیت دانست. چنین شروط را باید شرط تحدید مسؤولیت دانست. در این‌گونه شروط بیمه‌گر تا سقف معینی مسؤولیت پرداخت خسارت را به نحو کلی از خود ساقط می‌نماید. در مقابل در برخی از موارد دیگر، بیمه‌گر پرداخت خسارت تا مبلغ معینی را از زمره تعهدات خود خارج می‌نماید. در این‌گونه شروط این‌گونه شروط در نظام حقوقی ایران به فرانشیز شهرت یافته‌اند، اما این نوع از فرانشیز برخلاف حالت قبل باید شرط عدم مسؤولیت دانست که قانون نیز صحیح می‌باشند.

اگر شرکت بیمه‌گر اقدام به درج شرط عدم مسؤولیت نسبت به تعهد اصلی نماید، چنین شرطی نه‌تنها باطل بوده، بلکه مبطل نیز می‌باشد، زیرا چنین شرطی اثر اصلی عقد بیمه را از بین برده و تعهد اصلی شرکت بیمه را ساقط می‌کند و در نتیجه قرارداد بیمه را که عقدی معوض می‌باشد را بدون عوض می‌نماید. به عنوان قاعده می‌توان بیان نمود که در صورتی که شرط عدم مسؤولیت ناظر به تمام تعهد اصلی قرارداد بیمه نباشد و همچنین شرط عدم مسؤولیت در شرایطی در قرارداد درج نشده باشد که انحصار در بازار وجود داشته باشد و قانون نیز آن را باطل اعلام ننموده باشد، باید شرط عدم مسؤولیتی که از سوی شرکت بیمه در قرارداد بیمه درج می‌شود را صحیح دانست، البته باید توجه نمود با توجه به متفاوت بودن ماهیت قراردادهای بیمه، در هر قرارداد بیمه، تعهد اصلی بیمه‌گر متفاوت بوده و ممکن است

تعهدی که در یک بیمه‌نامه تعهد اصلی شرکت بیمه‌گر می‌باشد، در بیمه دیگری، جنبه فرعی داشته و در نتیجه شرط عدم مسؤلیت نسبت به آن صحیح باشد. نکته‌ای که باید خاطر نشان کرد، این است که چنانچه خود بیمار نیز با اهمال یا تقصیر خود به وخیم شدن وضعیت خود کمک کرده باشد و بخشی از مسؤلیت متوجه خود ایشان باشد، بیمه‌گر نسبت به بخش مازاد بر مسؤلیت پزشک یا پیراپزشک تعهدی ندارد. اخیراً قانونگذار در برخی از موارد، همچون ماده ۱۱ قانون بیمه اجباری شخص ثالث نسبت به اندراج شروط عدم مسؤلیت موضع‌گیری نموده و چنین شروطی را نامعتبر اعلام نموده است. پیشنهاد می‌شود قانونگذار اقداماتی در حرکتی جامع نسبت به شرط عدم مسؤلیت تعیین تکلیف نماید و از ارجاع و واگذار این شروط به توافق طرفین خودداری نماید، زیرا توافق طرفین در این زمینه از رسیدن به هدف حقوق که همانا عدالت اجتماعی است، قاصر است. بنابراین ضروری است قانونگذار در این زمینه صرفاً به کنترل قضایی اکتفا ننماید و با کنترل تقنینی، تصویب قوانین مناسب در این زمینه در دستور کار خود قرار دهد.

References

1. Babaie A. Insurance law. Tehran: Samt Publications; 2011. [Persian]
2. Yazdi MK. Al-Urvat-o-al-Vosqa (al-Mahshi). Qom: Islamic Publications Office Affiliated with Qom Seminary Teachers Society; 2003. [Arabic]
3. Hor-e Ameli M. Shiite Means to Study Issues of Shi'a. Qom: Institute of Aal-e Beyt; 1988. [Arabic]
4. Rashti Gilani Najafi MHA. Al-Ejareh Book. Qom: Noor Digital Library; 1931. [Arabic]
5. Roger B. Insurance law. Translated by Hayati M. 2nd ed. Tehran: Central Insurance of Iran Publications; 1999. [Persian]
6. Katouzian N. Civil Law General Rules of Contracts. Tehran: Entesgar Sahami Company; 2013. [Persian]
7. Katouzian N. Civil Law General Rules of Contracts. Tehran: University of Tehran Publications; 2000. [Persian]
8. Terre F, Simler P, Lequette Y. Droit Civil Obligations. 6th ed. Paris: Dalloz; 1996.
9. Katouzian N. The General Theory of Contracts. Tehran: Enteshar Publications; 1997.
10. Emami A. The Role of Will in Contracts. Legal and Judicial Studies 1985; 4: 177-187. [Persian]
11. Arasta M. Agreement on the Limitation and Non-Liability in the Comparative Law View. Journal of Islamic Hikmat and Philosophy 2009; 30: 4-22. [Persian]
12. Chaghari R. Collection of Laws and Regulations of the Supreme Council of Insurance of the Islamic Republic of Iran. Code of Conduct No.82. 2012. [Persian]
13. Baradran L. Cases of Liquidation of the Insurance Contract. Insurance Industry Quarterly 2006; 21(1): 53-78. [Persian]
14. Mashayekhi H. Foundations and Principles of Insurance. Tehran: Mihan Publication; 1970. [Persian]

15. Karimi A, Shokoohi Zadeh R. A Comparative Study of Legal & Contractual Arrangements of Assessment of Loss in Indemnity Insurances Contracts. *Comparative Law* 2011; 2(1): 2-10. [Persian]
16. Hayati M. Insurance law. Tehran: Islamic Republic of Iran Central Insurance; 2000. [Persian]
17. Aal-Sheikh M. Legal Nature and Characteristics of Insurance Contracts for Life Insurance and Civil Liability. *Iranian Insurance Industry Quarterly* 2002; 17(2): 105-138. [Persian]
18. Saffaei H. Basic Civil Law Course (General Rules of Contracts). Tehran: Mizan Publication; 2008. [Persian]
19. Shahidi M. Formation of Contracts and Commitments. Tehran: Majd Publication; 2013. [Persian]
20. Available at: <http://www.craddock.com.au/Document/Exclusion+Clauses+in+Insurance+Contracts.aspx>.
21. Daryabari M. Insurance of Physician's Liability. *Insurance Journal* 2002; 3(67): 67-100. [Persian]
22. Aabedi M. Economic Analysis of Non-Liability Condition. *Daneshnameh Journal* 2015; 22(7): 1-21. [Persian]